

Можна прогнозувати (а може й сподіватися), що із поступовим становленням системи адміністративних судів, формуванням відповідної судової практики, позитивним фактором підвищення ефективності судового захисту прав та свобод людини стане відповідна адміністративна спеціалізація суддів, що дозволить підвищити та поглибити знання суддів норм, що регулюють управлінську діяльність, управлінську практику, знизити індивідуальне навантаження на суддів. Звичайно, правове регулювання багатьох інститутів адміністративного судочинства потребують вдосконалення вже на початковому етапі розвитку, серед них недосконалість понятійного апарату самого КАС, зокрема багатьох одностайних понять, визначення юрисдикції та розмежування підсудності адміністративних справ, колізії із іншими нормативно-правовими актами і багато інших, зокрема вкрай необхідним є прийняття Адміністративно-процедурного кодексу, нового законодавства в сфері публічної служби тощо.

Разом з тим, розглядаючи адміністративне судочинство в системі судового захисту прав та основних свобод людини, слід звернути увагу і на аспекти психологічного, значною мірою ментального характеру, що, з одного боку, і зумовлюють необхідність існування адміністративного судочинства, а, з іншого, можуть суттєво вплинути

на стан його розвитку. На протязі досить тривалого часу (не тільки за часів радянської влади, а набагато раніше), та, напевне, і дотепер, архетипом для більшості населення є сакральний характер сприймання влади взагалі, більш близький до східного світосприйняття, ніж до західного, який давно сповідує більш прагматичне відношення до влади, яка повинна забезпечувати захист прав та свобод людини. Звідси випливає і традиційна, укорінена в поколіннях недовіра до суду, відсутність звички відстоювати свої права, готовності йти на конфлікт із владою взагалі. Громадяни далеко не завжди поступляють звертатися за захистом до суду на дії та рішення органів публічної влади - найчастіше вони звертаються із скаргами до вищих адміністративних інстанцій, вважаючи цей шлях більш зручним. Отже, запровадження адміністративного судочинства, а ще більше ефективна та відроджена діяльність судів адміністративних судів повинна мати певне ідеологічне, навантаження (правовисоке) та сприяти поширенню та закріпленню впевненості у громадян, що людина, яка проживає у вільному суспільстві повинна негайно реагувати на дії та рішення управлінських органів, що порушують її права, розуміння призначення суду не як "каральної" інстанції, а передусім як засіб захисту прав та законних інтересів людини.

Дзьаменко С.В.

ст. викладач кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету ЗНУ

УДК: 343. 341

Журавльова О.М.

студентка IV курсу юридичного факультету ЗНУ

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ НАПРЯМИ БОРОТЬБИ З ЇЇ ПРОЯВАМИ

Криміногенна ситуація в Україні протягом останніх років залишається складною. Ряд процесів та явищ у економічній, соціальній, політичній, правовій, соціально-психологічній сферах життя суспільства мають криміногенний характер, тобто опосередковано чи прямо сприяють поширенню різних видів та форм злочинної поведінки. Негаразди в економіці негативно впливають на соціальну сферу, зумовлюючи існування таких

соціальних факторів, як: низький рівень матеріального забезпечення більшості людей, поляризація населення за рівнем доходів, зменшення можливостей для легального заробітку, зростання рівня безробіття, маргіналізація частини населення, збільшення числа безпритульних, жебраків, неконтрольована міграція.

Вказані вище чинники залишаються стабільними протягом останніх років і негативно впливають на стан правопорядку в Україні [1].

Аналіз сучасної криміногенної обстановки та основних тенденцій злочинності доводить, що організована злочинність - це не абстрактне явище, а глобальна проблема суспільства, яка не обмежується рамками лише однієї держави. Організована злочинність одним тільки фактом свого існування створює потенційну загрозу національній безпеці України та підриває засади цивілізованої правової держави. Саме тому проблеми протидії організованій злочинності не втрачають пріоритетного значення у діяльності правосудних органів і завжди залишаються у центрі уваги громадськості [2].

Організована злочинність в нашій країні є, - факт вже безперечний і визнаний на державному рівні. Проте це зовсім не виключає, навпаки, навіть передбачає дискусії, різні теоретичні і практичні підходи до цієї складної соціальної проблеми.

Цю тему вивчали такі науковці як Алексєєв В., Борисов І., Болров В., Бова А., Брнов В., Гаукман Л., Волобуєв А., Галкін Є., Долгова А., Лунєєв В., Лизак О., Максимов С., Мельников А., Огінський В., Пахомов В. та інші.

На жаль, серед науковців немає єдності, щодо часу появи організованої злочинності, її поняття, структури, відмінності від аналогічного кримінального феномена західних країн та інших важливих питань.

Поняття "організована злочинність" міцно увійшло до наукової термінології в другій половині 80-х років. До цього дана категорія стосовно реалій нашого суспільства в літературі не використовувалась [3].

Закон України від 30 червня 1993 р. "Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю" у статті 1 визначає організовану злочинність як "сукупність злочинів, що вчиняється у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань". Незважаючи на прогресивний характер названого Закону, слід визнати, що наведене поняття не отримало належної підтримки з боку вчених та практиків, а це суттєво заважає діяльності правосудних органів у боротьбі з нею [4].

До характерних ознак організованої злочинності відносять: стійке об'єднання осіб для вчинення злочинів; наявність матеріальної бази, що полягає у створенні спільних грошових фондів; офіційно зареєстровані спільні підприємства, кооперативи, акціонерні товариства та інші

об'єкти, під прикриттям яких діють злочинці; колегіальний орган керівництва, при якому управління здійснюється групою осіб (радою); функціональна ієрархічна система поділу організації на складові групи, наявність між-регіональних зв'язків, охоронців, "контролерів", наявність корумпованих зв'язків у органах влади, судовій та правосудній системах; створення системи захисту від кримінального переслідування; встановлення зв'язків із зарубіжним злочинним світом; високий рівень латентності скоєних злочинів; технічне забезпечення діяльності; наявність розвідки і контррозвідки; зовнішня законність дій [5].

Вирізняють три рівні організованих злочинних груп: 1) низовий, утворений з великої кількості учасників, які діють у межах міста або району і, як правило, не мають корумпованих зв'язків у владних інстанціях; 2) середній (регіональний) - відносно великий, з чітко визначеною структурною побудовою. Можливі іноді корумповані зв'язки з владою та їх кримінальний вплив у межах області і суміжних областей; 3) вищий, міжрегіональний і міжнародний, рівень складається із злочинних організацій з розвинутою вертикальною (ієрархічною) і горизонтальною (функціональною) структурами. Без проникнення у владні структури злочинна діяльність таких об'єднань неможлива [6].

Катализаторами таких негативних процесів як формування злочинних груп є лідери кримінального середовища. Лідера, як правило визначають учасники групи, за яким вони визнають право ухвалювати відповідні рішення в складних ситуаціях, тобто це найавторитетніша особа, яка виконує визначальну роль в організації спільної діяльності і регульованні відносин в групі.

Визначення лідера - закономірний психологічний процес, характерний для будь-яких, у тому числі і злочинних, об'єднань людей. У кримінальному праві лідер злочинної групи визначається як її організатор, тобто особа, що організувала вчинення злочину або керувала його підготовкою чи вчиненням, а також особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала протікання злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Деякі науковці та практики вважають, що ядро злочинної групи і відповідно її лідер здійснюють такі функції у групі: управлінсько-стратегічну, асоціально-виробничу, фінансового забезпечення, захисту і прикриття, конспірації і контрозвідки, нормативно-ціннісну, дисциплінарного впливу.

Як правило, лідери злочинних груп безпосередньо у вчиненні злочину участі не беруть. У злочинних групах на певному етапі їхнього розвитку складається чітка система забезпечення безпеки лідера, для чого застосовується прийом конспірації, спеціальні групи охорони [7].

Існування організованої злочинності пов'язане з проявом складних негативних суперечностей розвитку нашого суспільства, які особливо загострилися у перехідний період. Деякі з цих суперечностей набувають властивостей основних криміногенних причин злочинності. За змістом їх можна класифікувати на соціально-економічні, організаційно-управлінські та суспільно-моральні причини. Вони у своїй сукупності породжують організовану злочинність.

До соціально-економічних основних причин належать: глибокі кризові явища в економіці, розрив господарських зв'язків, деформація зовнішньої торгівлі, тривалі взаємонаплатежі, помилки у процесі приватизації державного майна, лібералізація цін, слабкий контроль за діяльністю комерційних банків, поява спільних змішаних акціонерних товариств за участю іноземних фізичних і юридичних осіб, зріст "тіньової економіки", непрозорість паливно-енергетичного ринку та ін.

Організаційно-управлінські основні причини, які обумовлюють організовану злочинність, проявляються у відсутності жорсткого контролю з боку державного апарату за обліком і розподілом національного багатства і в той же час, часто необгрунтованому втручанні чиновників у всі сфери підприємницької діяльності, що виходить за межі здорового глузду, в недоліках господарського механізму і практики його функціонування, кричущій безгосподарності і безкарності за конкретні їх прояви, незадовільній роботі контролюючих органів.

Під суспільно-моральними основними причинами розуміються у першу чергу погіршення морального клімату в суспільстві, девальвація духовних цінностей [8].

Суспільний контроль щодо групової злочинності - справа актуальна у всьому світі. У відповідь на консолідацію криміналітету державна влада створює спеціальні антимафіозні підрозділи та вдосконалює чинне законодавство. І це - нормальна реакція на виклики злочинного світу.

Визнаючи підвищену соціальну небезпеку організованої злочинності, не слід занадто її перебільшувати та вважати репресивні заходи єдиним порятунком. Принцип "краще запобігти, ніж карати" повинен зберігатися і у справі протидії організованій злочинності. Не слід забувати, що далеко не всі організовані злочинні групи є кланово-мафіозними формуваннями. Запобігання організованій злочинності здійснюється головним чином оперативно-розшуковими засобами за допомогою громадськості, ЗМІ та інших соціальних інститутів. Боротьба з цим злом не обіцяє легких та гучних перемог.

Комплексною цільовою програмовою боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр. у п. 44 доручалося Національному банку, Міністерству фінансів, Генеральній прокуратурі, Держжиткому та Держкомкордону України до кінця 1996 р. розробити механізм виявлення та активної протидії "відмиванню брудних коштів і майна". Завдання було дуже важливим, але оцінка термінів була порушена. У квітні 1997 р. це офіційно визнано і тільки у січні 2003 р. законодавче вирішено.

Спеціально-кримінологічні заходи, які передбачені Законом "Про боротьбу з організованою злочинністю" та зазначені в Комплексній цільовій програмі на 2000-2005 рр., не претендують на досконалість. Так О. Литвак стверджує, що ці завдання частково виконані, деякі з них виконані не досить ефективно або не реальними, інші - застаріли. Проблема пошуку ефективніших засобів державного впливу на організовану злочинність залишається актуальною і обговорюється не лише фахівцями-кримінологами. Слід визнати, що у дискусіях беруть участь, головним чином, філософи, політологи, економісти, фахівці кримінального права, серед яких панує догматичне бачення проблеми. Заходи, які пропонують економісти, соціологи і політологи, мають характер загально-соціального розвитку [9].

Взагалі виокремлюють такі головні напрями боротьби з організованою злочинністю:

1. Підриза фінансової бази злочинних організацій шляхом перекриття каналів прибутків, а також випучення незаконно здобутих капіталів, зокрема при активному використанні податкового законодавства.

2. Руїнування організаційної структури злочинних угруповань. Головний спосіб - "випучення" лідерів, як ядра злочинної організації, шляхом притягнення до кримінальної відповідальності за конкретні злочини. Це дозволяє ефективніше працювати на рівні рядових учасників, домогтися розпаду і ліквідації злочинного угруповання.

3. Усунення причин та умов, що сприяють існуванню і функціонуванню злочинних організацій, зокрема здійснення соціально-економічних заходів щодо скорочення резервної армії організованої злочинності і "стримування політиків", які вдаються до послуг злочинних формувань [10].

Узагальнення специфічних особливостей сучасних злочинних угруповань можна звести до наступних характеристик.

В умовах ринкової економіки учасники організованих злочинних груп широко використовують як державні, так і приватні підприємницькі структури.

Значно зросла озброєність організованих злочинних груп, що створюють загальнокримінальні злочини і злочини у сфері економіки.

Організована злочинність придбала міжнародну економічну і навіть політичну силу. Сумний досвід боротьби з організованою злочинністю в багатьох країнах світу переконує, що діяльність правоскоронних органів по боротьбі зі злочинністю мобільніша, ніж кримінальне законодавство. Але ці органи здійснюють свої функції лише на основі законів. Нормальне демократичне суспільство не може собі дозволити боротися із злочинністю її методами, хоча це часто є ефективним. У правовій державі поліція (міліція) має свої законні можливості: організаційні, технічні, інтелектуальні, для ефективної боротьби з організованою злочинністю [11].

Через різні причини йде реальний процес поступового "відставання" кримінально-правового контролю над злочинністю від її якісно-кількісних змін. Напевно, людство ніколи не відмовиться від кримінального покарання за здійснення злочинів, але воно все більше усвідомлює його обмежені

можливості і стратегічну безперспективність жорстоких покарань і страт в цивілізованому суспільстві.

Тому традиційні способи кримінально-правової боротьби зі злочинністю повинні доповнюватися науковими розробками кримінології на середовище і особу. Є достатньо прикладів того, що протиправна поведінка формується суспільним середовищем. Тому суспільство не тільки зобов'язано брати на себе частину вини за скоювані діяння, але і вживати необхідні заходи по соціалізації людей.

Література:

1. Маркіз І. Організована злочинність: її аналіз та сучасний стан // *Право України*. - 2004. - № 6. - С. 54 - 56.
2. Устатий Г. Злочинні об'єднання (угруповання) // *Юридичний вісник України*. - 2002. - № 43 (383). - С. 12.
3. Бова А. Організована злочинність: основні підходи до визначення поняття // *Людина і політика*. - 2002. - № 3. - С. 33 - 39.
4. Литвак О. Протидія організованій злочинності // *Право України*. - 2004. - № 4. - С. 45 - 47.
5. Маркіз І. Організована злочинність: її аналіз та сучасний стан // *Право України*. - 2004. - № 6. - С. 54 - 56.
6. Мельников А. Визначення групи осіб як суб'єкта злочину // *Право України*. - 2004. - № 2. - С. 86 - 89.
7. Расюк Е. Кримінологічна характеристика лідера організованої групи, яка здійснює злочинну діяльність у сфері наркобізнесу // *Прокуратура, людина, держава*. - 2004. - № 4(34). - С. 58 - 64.
8. Кримінологія: загальна та особлива частина / за заг. ред. проф. І. Данишина. - Харків: Право. - 2003. - С. 223.
9. Литвак О. Протидія організованій злочинності // *Право України*. - 2004. - № 4. - С. 103 - 107.
10. Бояров В. Діячі напрямки боротьби з організованою злочинною діяльністю // *Вісник прокуратури*. - 2000. - № 4(6). - С. 23 - 29.
11. Долгий О. Організована злочинність: діячі практичної шляхи боротьби з її проявами // *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ*. - 2000. - № 1. - С. 155 - 164.